

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИНА 5

БЕОГРАД 1937 ГОДИНЕ

КЊИГА 1

ХVII РЕДОВНИ САСТАНАК

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ДРЖАН 11 ФЕБРУАРА 1937 ГОД. У БЕОГРАДУ

ПРЕТСЕДАВАО

ПОТПРЕТСЕДНИК

ФРАЊО МАРКИЋ

СЕКРЕТАР

НУРИЈА ПОЗДЕРАЦ

Присутни г. г. Министри: Претседник Министарског савета и Министар иностраних послова др. Милан М. Стојадиновић; Министар без портфеља др. Шефкија Бехмен; Министар правде др. Никола Суботић; Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић; Министар грађевина др. Марко Кожул; Министар шума и рудника Ђура Јанковић; Министар без портфеља др. Михо Крек; Министар без портфеља Војислав Ђорђевић; Министар физичког васпитања народа др. Јосип Рогоић.

ПОЧЕТАК У 10.45 ЧАСОВА.

САДРЖАЈ:

Пре дневног реда: Читање и усвајање записника XVI редовног састанка.

Дневни ред: Претрес интерпелације народног посланика Ристе Грђића на Министра грађевина о непомагању акције Соколске жупе Мостар, која у оквиру соколске Петрове петолетке подиже 90 вода у безводним крајевима Херцеговине, Дубровачког Приморја и Имотске Крајине и усвајање простог прелаза на дневни ред.

Говорници: Ристо Грђић (два пута), Министар грађевина др. Марко Кожул (три пута), Министар физичког васпитања народа др. Јосип Рогоић, Секула Зечевић, Манфред Паштровић (ради личног објашњења), Мита Димитријевић, Војислав Лазић, Милинко Милутиновић, Новица Поповић, Потпретседник Народне скупштине Фрањо Маркић (шест пута).

Потпретседник Фрањо Маркић: Господо народни посланици, отварам XVII редовни састанак Народне скупштине. Молим г. секретара да прочита записник претходног састанка.

Секретар Нурија Поздерац прочита записник XVI редовног састанка.

Потпретседник Фрањо Маркић: Има ли ко од госпoде народних посланика какву примедбу на

прочитани записник? (Нема). Пошто се нико није јавио да учини примедбу на записник, објављујем да је записник примљен.

Госпoдо народни посланици, по § 74 Закона о пословном реду у Народној скупштини на седницама које су одређене за претрес интерпелација прелази се на дневни ред без претходних саопштења, стога прелазимо одмах на претрес интерпелације г. народног посланика Ристе Грђића о непомагању акције Соколске жупе Мостар, која у оквиру соколске Петрове петолетке подиже 90 вода у безводним крајевима Херцеговине, Дубровачког Приморја и Имотске Крајине.

Има реч интерпелант г. Ристо Грђић да образложи своју интерпелацију.

Ристо Грђић: Госпoдо народни посланици, ја сам поднео интерпелацију на г. Министра грађевина, коју сте ви јуче прочитали и у којој сам углавном истакао све што је потребно да се види, да је Соколска жупа Мостар прихватила идеју да се једним интензивним патриотским напором одужи успомени Благопокојног Краља Александра Ујединитеља. Резултати тога потхвата биће најдивнији дар Њ. В. Краљу Петру II, који ће Му Соколи даровати приликом Његовог ступања на престо. Соколска жупа Мостар која делује у једном кршевитом и запушеном крају, где скапавају људи и стока за време летњих жега, сматрала је,

да ће се најбоље одужити тој заветној мисији ако подигне 90 вода у тим безводним крајевима. Та акција је наишла на одушевљен пријем код свих слојева народа, нарочито код сељака који су спремни да даду што могу, а наишла је такође и код неких фактора и установа, нарочито код Сената Краљевине Југославије који је дао обилат прилог од 10.000 динара, тако исто и код листова „Политике“ и „Правде“, те је Соколска жупа досад прикупила око 150.000 динара, с чиме може да подигне 45 вода. Међутим, томе се није одазвало Министарство грађевина, и ако је оно било најпозваније и најнадлежније... То је био повод моје интерпелације.

Господо народни посланици, да бисте разумели повод моје интерпелације, ја ћу бити слободан само да вам у кратким цртама прикажем рад Соколске жупе Мостар на подизању оних запуштених херцеговачких села и огромне напоре које улаже она и њен старешина Чедо Милић да би послужило држави, да би послужило својој отаџбини. Рад Соколске жупе Мостар је на далеко познат. Бугари долазе да се уче и да виде методе рада Соколске жупе Мостар. Чеси долазе и уче се од Соколске жупе Мостар. Соколска жупа Мостар има данас око 150 соколских чета. У најзабитнијим селима где никада није крочила нога културног човека, ту су дошли соколски радници. У тим најзабитнијим селима Соколска жупа Мостар је досад подигла 14 соколских домова, поделила је око 250 кошница ради пропаганде модерног пчеларења, посадила је, односно поделила да би се посадило, 150.000 комада племенитих воћака, 800.000 комада шумског дрвећа, подигла је 14 вода, основала прву Сок. млекарску задругу у Автовцу, као и прву цвећарску задругу у Чибачи, отворила је 150 књижница које данас имају око 30 хиљада књига, одржала је 8 течајева кроз који је прошло око 650 младића, који су дошли у те курсеве скоро неписмени, а изашли из њих као апостоли, идеалисти и соколски радници. Она је одржала пет жупских лакоатлетских утакмица, она је створила 14 тамбурашких зборова. Нарочито кад се видело да морални дух малаксава, она је гледала да га што више подигне и да снаге не клону па је послала гусларе да тај дух према ваји и отаџбини подигне. Та соколска жупа Мостар, међу осталим, прегла је да подигне 90 вода у безводним крајевима, подигне, дакле, оно што је најпотребније и најпрешније данас нашем народу у оним крајевима.

Господо народни посланици, ако желимо срећу нашој Отаџбини и ако желимо срећну будућност, ако желимо консолидацију социјалних прилика, ми се не можемо задовољити фактом, да дотле, док се на једној страни код нас просипа и троше стотимлионске суме и дижу стотимлионски кејови, да дотле ми имамо крајева где скапавају људи и стока због несташице воде, јер им је потребно осам сати хода да дођу на место где могу да се напију. Ја мислим, да нема веће културне срамоте од тога, и ја мислим да је дужност сваке владе да ову акцију помогне. Како цени иностранство овај рад, најбољи је доказ тај, да су Чехословаци преко свога чехословачког соколског савеза даровали у ову сврху само од 25.000 динара да би се тиме обезбедило подизање пет вода под именима: Тирша, Фингера, Шајнера, Веничека и Шћепанека. Поводом тога био је дошао код нас др. Буковски који је ударио камен-темељац једној води. Дакле,

као што видите, господо, браћа Чеси дали су свој дарак, док Краљевска влада није нашла за потребно да нам пружи ма какву помоћ. Том приликом, кад је др. Буковски био код нас, он је назвао Чеду Милића апостолом, и рекао је, да је то први човек од Тирша који је погодио његову идеологију. У његову част одржана је забава у Бијелом Пољу коју је приредила соколска чета и она је оставила такав утисак на њега, да је он рекао, да је ту видео, колико је наше село напредовало кроз соколство. Соколска жупа у Мостару показала је Ческој соколски пут којим треба да се иде у крајеве који су на нижем ступњу културе као што су Прикарпатска, Русија и Словачка.

Господо, народни посланици, дужност је наша да помогнемо ову акцију, а дужност је и Краљевске Владе да за будућност не ствара јаз између појединих народних слојева, јер тај јаз ће настати чим ми имамо са једне стране слојеве којима се пресипа, а с друге стране видимо беду сељака који не може ни своје најосновније потребе да подмири, те с тога мислим да сам извршио најсветију дужност кад сам упутио ову интерпелацију на г. Министра грађевина.

Потпретседник Фрањо Маркић: Има реч г. Министар грађевина др. Марко Кожул.

Министар грађевина др. Марко Кожул: Господо народни посланици, господин народни посланик Грђић поднео ми је на дан 3 фебруара ове године интерпелацију о непомагању од стране Министарства грађевина акције Соколске жупе Мостар, која, у оквиру Соколске Петрове петољетке, подиже 90 вода у безводним крајевима Херцеговине, Дубровачког приморја и Имотске крајине.

У овој својој интерпелацији г. народни посланик пита ме, зашто се многобројним молбама Соколске жупе у Мостару није изишло у сусрет до сада, и да ли мисли Министар грађевина подупрети Соколску жупу у тој лепој акцији.

Господо народни посланици, ја сам примио од Соколске жупе Мостар две молбе за потпору. Једна је датирана 19 септембра 1936 године, а друга је датирана 24 септембра 1936 године, — у малом размаку две молбе. (Ристо Грђић: А усмено?) Усмено је био један члан Сокола, а то је било, мислим, неколико времена мало пре тога — не бих знао тачно казати — свакако је био неко такође усмено.

Господо, под бројем 16265/36 дана 30-IV-1936 Министарство грађевина поделило је све кредите и дозначило Банским управама, тако да би Банске управе могле кроз летњу сезону да изврше програм јавних радова. Дакле, шест или пет месеци после, него ли је Министарство грађевина све кредите поделило, дошле су молбе Соколске жупе.

На истом подручју, на коме делује Соколска жупа Мостар, за опскрбу водом тога пучанства, и то баш према програму, који сам ја примио од Соколске жупе Мостар и баш на оним подручјима, која сам навео, у Херцеговини, Дубровачком приморју и Имотској крајини, истим решењем горепомнутим Министарског савета, из зајма од 50 милиона динара, закљученог за снабдевање водом безводних крајева, дало је Министарство грађевина следеће своте:

У Срезу требињском, где највише делује баш Соколска жупа Мостар, дало је Министарство грађевина за 20 цистерни у разним селима, своту од 485.000 динара. (Повици код већине: Охо!) У Срезу

невесињском за два водовода, две цистерне и уређење једне локве дало је Министарство грађевина истим решењем Министарског савета 354.000 динара. (Повици код већине: Охо! Сад ћемо ми да интерпелишемо! Имамо и ми безводне крајеве, па немамо толико помоћи! — Чујмо!) Молим господо..... (Настаје препирка између народних посланика Животе Милановића и Миливоја Исаковића.)

У Срезу љубињском за 4 цистерне и уређење једне локве дало је Министарство грађевина истим горепоменутих решењем 350.000 динара. (Повици код већине: Охо!) Молим лепо.....

У Срезу гатачком..... (Повици: Чујмо!) за уређење једног извора и довод воде Министарство грађевина дало је 25.000 динара.

У Срезу коњичком за једну цистерну дато је 41.000 динара; за Срез мостарски за пет цистерни 373.000 динара; у Срезу љубушком за разне објекте у општини Посушје 300.000 динара; у Срезу дубровачком за један водовод и једну цистерну 450.000 динара; у Срезу макарском за два водовода и три цистерне 200.000 динара; у Срезу имотском за три цистерне 240.000 динара. Свега из овога фонда, господо, дато је 3,118.000 динара. (Пљескање на десници) Из државнога фонда пак, за јавне радове — ово је, господо, сасвим други фонд — у Срезу прозорском дато је за воду 210.000 динара; у Срезу имотском 120.000 динара; у Срезу дубровачком 60.000 динара; у Срезу метковићском 40.000 динара; у Срезу љубушком 50.000 динара. Укупно из овога фонда издато је 453.000 динара, а све скупа 3,071.000 динара издато је за воду.

Господо народни посланици, господин интерпелант је са врло добром намером учинио ову интерпелацију и ја немам ништа против тога што је он ово питање покренуо овде у Народној скупштини, јер је збиља онај крај без воде и треба му што пре издашно помоћи, а акцију соколске жупе подупрети, јер је то хвале вредно што се млади соколи жртвују за свој народ. Г. интерпелант можда није крив, односно нећу њему дати за криво, јер га нису добро обавестили они, који су му давали материјал, па је свакако настала нека помутња, али са интерпелацијом, господо, овако стоји. Ја сам примио 4 јануара, то јест ја сам даном 4 јануара упутио један отпис соколској жупи, где сам тражио од ње да ми пошаље програм својих радова на овоме подручју за које тражи помоћ, да се не би догодило, да ја дам помоћ, па да одредим за иста места исти кредит, а они да одреде исти кредит, дакле, хтео сам да знам за која ће места они да раде а за која Министарство грађевина. И фактички, соколска жупа 3 фебруара текуће године доставила ми је свој програм, а 3 фебруара истог дана и године уложена је и интерпелација. Ја сам у своме допису, господо, молио соколску жупу и изјавио да ћу помоћи и дати припомоћ нека ми само пошаље тај програм, а ја сам вољан, изјављујем то, господо, и данас овде, да соколској жупи изађем у сусрет, јер су њихова настојања племенита и иду за добрим сврхама, и ја ћу, у границама могућности, дати соколској жупи још ове године, да она ову своју акцију настави, али морам да напоменем, да соколска жупа као таква није орган који одговара држави за утрошени кредит. Министарство грађевина има своје стручне органе, који са великом скрупулозношћу и са великом бригом гледају да

се радови изведу, те технички буду тако изведени, да имају једну трајну корист за народ. Из овога програма који сам ја добио од соколске жупе, види се да су ту све мале своте којима се не може да учини ништа ваљано и ништа трајно, сем ако соколска жупа не добије још какву помоћ с неке друге стране. Са овим сумама са којима Соколска жупа располаже, — а она каже, да је прикупила до сада 150.000 динара, да изведе 90 чатрља, — жупа је у немогућности да то учини, јер само на један већи објекат мора да се потроши око 300.000 динара. Дакле, ови радови нису постављени на солидној бази, и Министарство грађевина мора да прати и контролише где се троши и како се троши онај новац који оно даје као помоћ. Али, и поред тога, пошто је акција соколске жупе племенита и пошто је сигурно, да ни она неће новац који добије као помоћ бацити узалуд, ја сам изјавио г. интерпеланту да ћу помоћи ову њену акцију и њена племенита настојања (Одобравање).

Потпретседник Фрањо Маркић: Има реч г. Ристо Грђић.

Ристо Грђић: Пре свега, господо, хоћу да одбијем примедбу г. Министра да је рад соколске жупе у овом правцу на несолидној основи... (Гласови: Он то није казао!)... да је несолидна читава основа овога рада, зато што су предвиђене мале своте. Ја мислим да је г. Министар тако казао. А да је, поред ове акције коју држава са своје стране предузима, потребна и акција соколске жупе, најбољи је доказ у томе, што је држава у могућности и што она обично и подиже велике објекте, док се соколска жупа бави само оним мањим и ситним, за које држава не може ни да доспе. С друге стране, ја сам захвалан г. Министру грађевина што нам је овде прочитао списак срезова којима је дао помоћ, да би тиме илустровао своју широку акцију на овоме послу у оним крајевима. Из тих списа могли сте запазити да је дато 485.000 динара Срезу требињском, Срезу невесињском 354.000, Срезу гатачком 25.000 динара итд. Ја бих молио г. Министра да нам објасни, којим се мерилом руководио при давању ове помоћи. Да ли му је критеријум био да помогне тамо, где је највећа невоља и највећа безводица, или је био по среди неки партијски критериј. Само ако површно прочитамо овај списак, видимо одмах да је највећа сума од 485.000 дата Срезу требињском, где је народни посланик садашњи бан г. Пера Иванишевић. Сума од 354.000 дата је Срезу невесињском у коме има 3/4 православних а само 1/4 муслимана, а све што је дато дато је селима где су муслимани у већини, и дато је већином на заузимање г. г. Министара. (Граја и протести код већине). Ја сам тражио за свој срез око 1 милион динара, јер је то један од најбезводнијих срезова. (Један глас из већине: Зашто се ви заузimate за муслимане?). Они су моја браћа, и ја имам права да их помогнем. Ја сам хтео да покажем, да је овај новац дељен по партијском кључу, а не према стварним потребама народа.

Зато што сам ја случајно опозициони посланик, није ништа дато за Гатачки срез. На заузимање г. др. Бехмена дато је 25.000 динара једноме селу, коме није ни потребна вода. Међутим, у неким селима која страховито пате од безводице, није дато ништа. Тражио сам и молио, и баш

за то што ми је г. Министар обећао да ће грешке исправити.

Данашње обећање г. Министра подсећа ме на оне стихове из „Горскога Вијенца” о Војводи Драшку, кад се је враћао из Млетака, па причао о принципу: „обећа ми и што му не тражих, а последијед све оно излиња к’о да ништа ни зборено није”. Али ја ћу бити г. Министру врло благодаран ако изврши обећање које је данас дао.

А сад да би доказао да критеријум за извршење јавних радова није био потреба, него партизанство, прочитаћу једно писмо, које ми је дошло до руку, једнога бив. народнога посланика, г. Жике Стевановића.

Молим вас, господо, у томе писму се каже: „У намери да се беднима помогне — нећу рећи да се неко на рачун државе популарише, — додељено је пре извесног времена многим местима у Срезу моравском обилата новчана помоћ, ради снабдевања пијаћом водом иако та помоћ није тражена. Такав је случај и са селом Житковцем, коме је додељена помоћ од 60.000 динара, ради довођења чесменске воде. Општински одбор општине житковачке на седници својој одбио је ову суму да прими, јер вели, нити смо то тражили, нити нам треба, нити се уопште интересујемо за то, јер имамо и доста и добре пијаће воде. Направила се читава сензација тиме; ти народни доброжелитељи нашли су се у чуду и подсмеху народа, који је на страни општинског одбора, па су онда поново сазвали општински одбор за 3 тек. месеца и, после сто мука и интервенција, одбор је решио: прима додељену помоћ, али не даје никакво ни земљиште, ни радну снагу, нити ма шта, као и недопуштају да се њихова стара чесма ма у чему дира, а држава нека те паре како зна употреби.

Ето, тако се расипа државна имовина, ради популарисања појединих истакнутих партијских људи.

Писало је и у „Политици” и „Правди” како је Прокупље добило 480.000 динара за воду, исто тако и Крушевац и Брус, иако је познато да су то горски срезови и да обилују са водом, а не пате се као ови безводни срезови у Херцеговини.

И, господо, кад видимо како се кредити вода деле, и како су подељени, долазимо до убеђења, да је са тим учињена једна недопуштена партизанска радња, нешто што се није смело радити, што није смело бити, и зашта ћете бити одговорни поколењима. Док на једној страни сиромашан народ скапава, дотле власти на другој страни дају по 10 милиона динара за један водовод, а ви, господо посланици на десници, заглашуете своју савест, и галамом и виком не дате људима ни да објасне читаву ствар. (Један глас: Зато ти нећеш добити ништа!)

Ја знам да нећу добити ништа док је ова влада. Ја сам задовољан, хвала Богу!

Ова ствар сасвим је у складу са радом ове Краљевске владе и на другим теренима. Ми видимо одкад је дошла влада др. Милана Стојадиновића, а специјално одкад је Министар унутрашњих послова г. др. Коросец, да се прогоне Соколи на све стране и природна је ствар да ова влада неће помагати ни њихове акције, као што је ова која је предмет моје данашње интерплатије.

Ја ћу вас упозорити на једну ствар, преко које смо олако прешли у Народној скупштини, а то је упит г. Паштровића, који је цитирао један акт Краљевске банске управе у Дравској бановини, где Министар унутрашњих послова каже:

„Људи, који посматрају кретање противника ЈРЗ, извештавају нас о великим припремама тих наших политичких противника. У последње време ови су се врло агилно бацили на соколске организације које реорганизују у такозване легије и тврди се да није измишљено што смо читали о тројкама међу соколима. Ово је чињеница. Они све гласније иступају а сада чекају само још на свршетак Олимпијаде, и онда ће да ударе . . .” (Жагор и протести код већине.) То је службено упућено од подбана г. Мајцена као распис Министра унутрашњих послова. Ја мислим да ово довољно показује на који начин влада гледа на соколство, и на који га начин третира. (Гласови код већине: Можда је то измишљено?) Докажите да је измишљено. О прогону соколских радника у Југославији ја нећу да говорим, али ја мислим да ће говорити историја. (Жагор и жива објашњења између посланика већине и опозиције).

Потпретседник Фрањо Маркић: Опомињем вас на ред, господо. Ако има неко са неким да се објашњава, нека изволи на говорницу! (Живо одобравање.)

Ристо Грђић (наставља): Ја ћу се, господо, ограничити само на неколико случајева из Босне, из којих ћете видети како ова Краљевска влада поступа према раду соколских организација.

Васо Кубатлија, један од најистакнутијих соколских радника у Подвизезу, који је подигао дом Краља Петра II, на чије је освећење дошао Министар пошта, телерафа и телефона г. Калуђерчић премештен је у Пржиће и морао је тамо да пртља за 40 сати, зато, што у Подвизезу г. др. Калуђерчићу нико од православних Срба није дошао на збор, и он је зато сматрао одговорним Кубатлију. Радојка Савић, једина Југословенка која је свршила Високу школу за социјалну скрб у Прагу и која је синовица пок. Васиља Грђића, познатог националног радника у Босни, која је била окружна соколска просветарка на Палама, премештена је са Пала где је била управница дечјег опоравилишта и сад је обична писарица у бановини. То је само зато што је њен соколски национални рад некеме сметао. Риста Додер, шумар са Пала, један сјајан соколски радник и оснивач сокола протеран је само зато што је некеме сметао. Шеф шумске управе у Сјетлини Зечевић протеран је само зато што је некеме сметао. Петар Чолић, тридесетогодишњи соколски радник, начелник соколске жупе у Мостару, премештен је у Јагодину само зато што се на једном састанку мало незгодно изразио, односно су му потурили да би требало соколски нараштај мало револуционарно васпитати, али сигурно је мислио у националном правцу и у националном смислу. Он је премештен из Мостара у Јагодину и тамо већ осам месеци капље, а његова породица и даље је у Мостару. Мостарска жупа је без начелника, а он је растављен од породице.

Док се на овај начин соколски радници третирају и без кривице односно ситнице прогоне, дотле ми видимо да су соколи на терену у поје-

диним крајевима извргнути најстрашним мукама и трпљењу, а да зато нико не одговара и да зато нико није позиван на одговорност.

Ја ћу вам прочитати, господо народни посланици, само једну жалбу Соколске чете која је упућена Савезу сокола Краљевине Југославије у којој се каже: „Соколи из Примоштена, и из села у Далмацији стојимо врло лоше, јер ми више не изгледамо као Соколи, већ као сирота без мајке, ми у селима већ не смијемо да речемо да смо Соколи јер нас одмах нападну господа др. Мачека, не смијемо да уздржимо никакве наше вежбе, не смијемо да речемо да смо Југословени, одмах нападају чланове, дочекају на путу, скидају значке, носе им бодуже на грло, заставе не смијемо да обисимо јер би одмах масе навалиле, вичу доле Соколи, ми више у селима не можемо да се уздржимо, прите нам да ће нас све линчовати, однели су нам стегове где се вија сеоски стег, заставе југословенске а метнили хрватску заставу. Поворке које се крећу свецем под небројеним заставама хрватским пивају: Ливо, дисно, заставе се вију а ни једна за Југославију. Све ћу, све ћу, Југославију нећу.” То се ругају нама националистима, зато молимо братски савез да нас заштитите на некоји начин јер овамо опозиција др. Мачека само гледа разбојство на Југословене. Ако што речеш одмах би ти поље порушили. Не боје се закона ни жандарма. Ми не знамо шта ћемо да радимо у својој држави, па не смеш да речеш да си Југословен... Што је ово дошло код нас. Још ћемо кроз пар дана имати да јавимо нова. Нас има у Примоштену националиста 335, ми трпимо велике притиске под овом управом. Друго сада не пишемо а имали би смо.

Брат Иван Разум из Соколске чете Св. Мартин под Окићем јавља жупи Загреб, да сви тамошњи соколи страдају од терора тамошњих сељака. Тако горњи брат има двије одрасле ћерке за удају, али исте баш зато, јер је сокол, не може и не смије удати, јер му се грозе да ће му све уништити, да ће му срушити кућу, разлупати прозоре, а то да ће доживети сваки онај, који се усуди оженити његове две кћери. Ових дана је његов син, који је иначе начелник чете Св. Мартин под Окићем био скоро убијен. Горњи се брат обраћа жупи за заштиту, а жупа моли Савез да овај случај изнесе на надлежно место и тражи заштиту за чланове Сокола.

Господо, из овога се најбоље види, колика се заштита пружа нашим соколским радницима, а на који се начин кажњавају и прогоне соколски радници за једну малу кривицу или без икакве кривице. Господо, у Далмацији и Херцеговини секу нашим члановима лозу, пале стогове и куће. Они су без икакве заштите и нико не одговара, јер се никада није утврдила кривица. У Поповићу су запалили Соколски дом. У Макарској су нападнути соколи и гуслар Мркајић, кад је одржавано соколско село са гусларском вечери.

А сада, кад влада показује добру вољу према соколству, кад се сам Претседник Владе уписује у Соко Краљевине Југославије и наглашава да је он стари соко, што ми са задовољством примамо, кад се све то дешава, Соколској жупи одузимају и оно мало беснефиција, а то су железничке карте, које су имале свака жупа по две, да обављају национални посао а не да се проводе. Можда ће се

наћи неко који ће демагошки изврнути смисао ових мојих речи као што је прошлог пута учинио потпретседник г. Чвркић, који је моје речи да се „Босна воза” — чиме сам хтео протестовати против бесплатних карата које се дају партизанима, беспослењацима и пријатељима шефова кабинета, — а он је тим мојим речима дао тумачење као да сам ја против тога да се вози сиротиња бесплатно када тражи посао. Ја ћу г. Министру грађевина, као што рекох, бити захвалан, ако изврши ово данашње обећање, али са овога места морам да упутим на њега један апел, да он поделу тих кредита врши у будуће по једном другом критериуму. Ја уопште не могу да схватим, како се може водити партиска трговина са највећом и најочајнијом бедом, како се са оном несрећом народном, која нас пред читавим културним светом показује у рђавом светлу, може да врши једна таква трговина. Гатачки срез, у којем за два-три месеца дана немају људи ни капи воде да се напију, а што је још много страшније, нема стока капи воде да се напије, не додељује се ни један динар помоћи, а по 10,000.000 динара додељује се за подизање водовода у појединим местима, где су у стању поједине варошке општине да то саме изврше. Онда ја то не могу назвати ничим другим, него очајном и крвавом неправдом.

Господо народни посланици, ја сам стекао уверење након свега онога што се десило са расподелом кредита, да све приче о праведној подели тих кредита нису тачне, и ако и даље наставите у томе правцу, сигурно ћете се огрешити о онај сиромашни народ, огрешите се о своју свету дужност. (Пљескање на левици).

Потпретседник Фрањо Маркић: Господо народни посланици, реч има Министар грађевина г. др. Марко Кожул.

Министар грађевина др. Марко Кожул: Господо народни посланици, господин предговорник утврдио је овде, да је Министарство грађевина делило кредите за воде по једном партиском кључу, и да је вођено само тиме поделило кредите. Господо, то није тачно. Кад би то била истина, онда, господо, не би стајала чињеница, да је баш на тој страни више удељено кредита, него на овој страни. (Пљескање на десници и повици: Тако је!) Хоћете ли, господо, да вам наведем пример? (Гласови са левице: Хоћемо!) Господин Секула Зечевић — је ли он у Ј. Р. З. или није? — (Гласови са левице: Није!) добио је, господо, 354.000 динара само за воде. (*Живота Милановић:* Ја ни динара нисам добио!)

Даље, сам г. интерпелант данашњи добио је 25.000 динара, јер више није ни тражио, барем није достављено. (Пљескање на десници). Господин Паштровић, који се највише буни, нека нам каже, колико је дано Сплиту, и гради ли се пут од Сплита до Трогира, који кошта 15,000.000 динара? (Пљескање на десници.) А где су, господо народни посланици, они други кредити, који су се дали у котаревима оних народних посланика који овде не седе, на пример, на далматинским отоцима Хвару, Брачу, Вису?! Ти посланици не седе овде, они припадају Мачековој партији, али се ми при томе нисмо водили ничим другим, него да се даје према потребама и како је народ тражио. (Пљескање на десници).

Господо народни посланици, је ли Милован Лазаревић у ЈРЗ? Није! У његовом срезу дао сам водовод, зато, јер је то била народна потреба, без обзира, који је народни посланик у коме котару изабран. Господо, од 32 среза Зетске бановине, добили су сви срезови, осим два, а 32 посланика из Зетске бановине не стоје на овој страни (показује на Владину већину).

Тако је особито у Далмацији и Врбаској бановини, где мало или свега један посланик седи на овој страни, да то је ништа мање него 6 милиона динара за воду и јавне радове. (Један глас: То је расипање!) Онда не знам зашто тражите помоћ ако се расипље.

Како видите, није се делило по партијском кључу, него према потребама краја који тражи. (Одобравање на десници.)

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има Министар за физичко васпитање народа г. др. Јосип Рогоић.

Министар физичког васпитања народа др. Јосип Рогоић: Господо народни посланици, и ако је ова интерпелација г. народног посланика Грђића поднета на г. Министра грађевина, у погледу тога, што Министар грађевина не помаже акцију соколске жупе Мостар у погледу подизања воде, ипак се је ова интерпелација проширила и на цело питање односа у нашој највећој националној телесно-васпитној организацији, у Соколу Краљевине Југославије.

Ја, господо народни посланици, са овога места изјављујем, да Краљевска влада сматра ту нашу највећу националну организацију, наш Соко, као организацију која стоји изнад сваке политике и изнад свих политичких странака, и са овога места одбијам са индигнацијом све оне тврдње, као да Краљевска влада ради против интереса наших соколских организација.

Господо народни посланици, ми сматрамо овај национални рад нашега Сокола као један потребити рад, а нарочито ценимо ту културно-социјалну мисију, специјално Соколске жупе Мостар, јер знамо, да баш преко Сокола и сељачких чета проводи се соколска организација и идеологија, а, господо народни посланици, морам са овога места да кажем и то, да је Краљевска влада не само у свим досадањим буџетима, па и у овоме, доделила припомоћ Савезу Сокола Краљевине Југославије, која је припомоћ установљена самим Законом о Соколу Краљевине Југославије, а износи по буџету Министарства за физичко васпитање народа сваке године 6.000.000.— динара.

Ја, господо народни посланици, могу да кажем и то, а то ће посведочити и наш вредни и агилни соколски радник др. Главинић, да је за Соколски Дом Матице I у Београду из ванредног кредита прошле године Краљевска влада вотирала динара 500.000.— и то на личну интервенцију претседника Краљевске владе др. Милана Стојадиновића.

Господо народни посланици, ја мислим да ћу имати прилике у буџетској дебати да вам подробије изнесем цифре о раду Краљевске владе у томе погледу. Нећу да наводим велике издатке за Соколски стадион у Београду и Загребу; нећу да наводим амандман Краљевске владе за велики Соколски слет, који ће се одржати ове године у Скопљу. Само кажем то, да је далеко и свака помисао од Краљевске владе, не само да гледа или толерира или допушта да се прогони соколство у на-

шој земљи, већ напротив на сваком кораку и морално и материјално помаже ту нашу највећу националну организацију. (Одобравање и плескање код већине.)

Господо народни посланици, у оквиру ове интерпелације споменута је била и Окружница у Дравској бановини са стране Министра унутрашњих дела г. др. Корошеца. Ја могу у том погледу да изјавим ово: да је та окружница предмет једне посебне интерпелације која је упућена на г. Министра унутрашњих послова др. Корошеца. Али могу одмах да кажем то, да је и та окружница имала само ту сврху, да евентуално непоћудне елементе из нашег соколства отстрани, и да сачува ту чисту нашу југословенску организацију од било каквих деструктивних елемената који су се покушавали у њу увући. (Одобравање и плескање код већине.)

Ја, господо народни посланици, не могу да одговорим на све појединачне случајеве које је изнео г. интерпелант овде, јер су то нове ствари, јер су то још увек недоказане тврдње, и ја бих молио г. интерпеланта, да све ове нове тврдње које је изнео овде, сакупи у једну нову интерпелацију па нека је упутити мени и ја ћу му овде на све те наводе мериторно одговорити.

Ја вас молим, господо народни посланици, и наглашавам да ћете у буџетској дебати имати прилике да видите онај рад, ону акцију Краљевске владе која иде за тим да се соколство још више прошири и развије и то баш доле на терену међу сељачким масама, и да ћемо увек стајати на том становишту и у даљем нашем раду. Све ове тврдње, које су овде од стране г. интерпеланта изнесене, ја тврдим овде, у чисто политичке сврхе, — све те тврдње Краљевска влада одбија од себе као потпуно неосноване и неистините. Господину интерпеланту могу да кажем да је Соколска жупа Мостар тамо једна велика организација у нашем Савезу Сокола и ја бих замолио, ако већ ову интерпелацију није поднео Савезу Сокола пре него што је упутио Народној скупштини, да бар о томе извести Савез Сокола Краљевине Југославије па ће онда г. интерпелант и сам добити са те стране одговор како Краљевска влада поступа са соколством.

Одбијајући све ове неумесне приговоре који су покренути са тенденцијом у чисто политичкој сврси, одбијајући сваки партиски карактер ове наше велике националне организације, ја не могу да примим те тврдње које је г. интерпелант изнео и врло радо му стојим на расположењу да му на једну посебну интерпелацију одговорим на сва питања о соколству и о свима проблемима нашега соколства у Краљевини Југославији. (Бурно одобравање и плескање код већине.)

Потпретседник Фрањо Маркић: Има реч г. Секула Зечевић народни посланик.

Секула Зечевић: Господо народни посланици, оно што је изложено у интерпелацији, коју је поднео г. Ристо Грђић и на коју су ова два г. г. Министра одговорила, може се рећи, најмањи је део онога што се догађа са нашим Соколством, са његовим организацијама, са људима који га воде и са онима који се налазе у чланству соколских организација.

Ми смо и пре имали прилике да чујемо у овоме Дому страшне приказе кампање која се води против нашег Соколства, из уста ауторитативних људи, али све то није помогло, па је кампања

против Соколства настављена, а врше је најжалост и органи државне власти.

После петомајских избора и од времена от- како је на управу земље дошла ова влада, кампа- ња против Соколства води се на свима странама; премештају се учитељи и други чиновници сокол- ски радници не само у Дравској бановини, већ и у Савској и Приморској, где срески начелници врше агитацију против Сокола и незаштићују нападнике Сокола. А Банови као претставници државне власти у својој Бановини подижу и фор- малне оптужбе против Соколства, подносећи лажне оптужбе да Соколство иде руку под руку са комунизмом.

Откако је у Министарству унутрашњих дела г. др. Корошец, стварно се и на све начине ломе крила Соколова, ма да Соколство није зато дало никаква повода, јер се ни за јоту није одмакло од свога програма, од своје заветне мисли, од оне велике идеје, коју му је Блаженочивши Витешки Краљ Александар ставио у задатак и аманет.

То ни мало није сметало Бану Дравске бано- вине др. Натлачену, да пред општинске изборе у једном циркулару, који сте малочас чули, тврди да соколи имају своје легије и тројке и да за- једно са комунистима раде противу државе и вла- дајуће странке, мада цео свет мора знати, па и бан Натлачен, да се соколство не бави партијском политиком.

Соколи и соколски радници се премештају и прогоне, њихове се куће пале а њих батинају, све на очиглед државне власти и органа Министра унутрашњих послова, који није нашао за по- требно да соколе заштити бар онако као што су заштићене остале организације. Тако је гуслар Перо Мркајић из Коњица био послан из Жуле да прође све чете Среза дубровачког, али пре него што је дошао у село Путниковић, разјарене и харангиране масе, непријатељи соколства, унели су сламу у Соколски дом и запалили га. Полиција није заштитила дом.

Хинко Пребег, члан соколске чете Озаљ у Карловачкој жупи убијен је само зато што је био добар соко. На тражење соколске жуле и Сокол- ског савеза Министарство унутрашњих послова пронашло је кривце, али је све стало на томе јер су се акта изгубила а кривци нису кажњени.

У Приморској бановини, после извршених општинских избора, соколске организације нају- рене су из општинских зграда, које су десети- нама година држале под кирију, па се није нашло ни једног органа државне власти, да спречи ове очевидне шикане.

Јосип Репић из Кладановаца у осјечкој жули, вративши се из војске, покушао је да обнови ли- квидовану соколску чету, али су му непријатељи соколства, сазнавши то, запалили кућу, шталу и стоку и упропастили целу имовину. Још су му поручили, бацивши му писмо на згариште: да видимо, хоћеш ли и даље бити соко. Овом сирот- том човеку мајка је умрла од жалости за запаљен- ном кућом, шталом и имовином, али се није на- шло органа власти да заштити њега и његову имовину.

За све ове и овакве случајеве власти ништа не знају и ништа не предузимају, а када Сокол- ски савез тражи енергичан извештај, органи Ми- нистра унутрашњих послова одговарају по оној:

„ни лук јео ни лук мирисао“ чиме свакако више шкоди ауторитету државне власти, него ли да лојално признају те догађаје и по њима предузму што је потребно, да се нападнутим члановима соколских организација обезбеди оно на шта има право сваки грађанин ове земље.

Руку под руку са органима власти, кампању против соколства воде и органи и организације католичке цркве.

Познатом бискупском посланицом из 1932 г. нападнуто је соколство као безверско, против- верско и неморално, а поразно дејство, које је она изазвала код католичког свештенства и при- падника те вероисповести с којом соколство ни- када није дошло у конфликт и не жели да дође, није ни до данас ублажено ни престало. Још увек се са предикаонице харангира против сокол- ства, још увек католички свештеници забрањују деци католичке вероисповести да се улишу у со- колске организације, док се у верским и племен- ским организацијама као што су „Крижари“ и „Јунаци“, које су се сад у новије доба почеле оснивати, и већ су основане у Вировитици, Броду и Златару, дозвољава све што желе, а то само зато, што су пионири и главни радници като- личке акције, којој као да је једина сврха борба противу соколства и соколских организација.

Бискуп са Крка Сребренић био је пресудом Окружног суда осуђен ради нападаја на сокол- ство, али је извршна пресуда чувана у фијоци све док није застарела, па је органима г. Министра унутрашњих послова који су требали пресуду да изврше остало једино то да констатују застару пресуде, и то само два дана после рока застарелости. Мени је драго да овде могу утврдити да сво католичко свештенство у нашој земљи, Богу хвала, не гледа на соколство очима католичке акције и појединих бискупа. Да напоменем само угледног бискупа и старог борца за југословен- ску ствар, которског бискупа Учелинија, који нема ништа противу тога, да његово свештенство освећује соколске заставе и ради у соколским организацијама.

Али, док тако ради г. Учелини, дотле надби- скуп коадјутор у Загребу Степинац изјављује у народу, да соколство не треба народу, јер он и тако много ради, као да је соколству главни и једини циљ гимнастика и гимнастичко вежбање.

Видите, господо народни посланици, кад се пре рата оснивало хрватско соколство, а осно- вано је 1874 г., католички бискупи нису били про- тиву њега. Кад се оснива и снажи југословенско соколство, кад у његовим редовима стоји близу 400.000 организованих чланова, онда су бискупи против тога сокола.

Сами дакле процените колико у једном та- квом ставу има логике, колико начелности, ко- лико патриотске и држављанске свести и колико поштења и морала.

Упоредо са овом кампањом противу сокол- ства води се још једна, не мање важна и опасна.

То је господо, акција, коју води Мачек и другови, удружени франковци и сви они којима јако соколство смета, јер је једна од најглавни- јих брана противу њихових искључивих тежња и захтева. Противу соколства су и комунисти и сви они, којима поредак у нашој земљи није свет и драг, они који желе да у своје сврхе искористе

тешко данашње стање које влада у нашој земљи и целом свету.

Терор одоздо, који развија набројана дружина против соколства у појединим крајевима а нарочито у Савској, Дравској и Приморској бановини, тако је велик, тако страхан и инквизиторски, да није никакво чудо, ако се соколске организације у тим крајевима гасе, ако се њихово чланство повлачи, јер је немогућ сваки рад кад над главом кућа гори.

Господо, г. Министар Роговић се је показао овде као велики заштитник соколства. Ја имам овде један акт тога Министарства, имам препис тога акта, који је упутило Министарство физичког васпитања народа Савезу сокола Краљевине Југославије. Г. Роговић каже: „Министарству физичког васпитања народа познато је да се соколство, нарочито у Савској бановини, уколико још постоји, бори са огромним тешкоћама, да се раду и опстојању соколских организација чине огромне сметње, па је у последње време сазнало са веродостојне стране и следеће: У Срезу беловарском сва су соколска друштва, сем по градовима и националним насељима, ликвидирала после петомајских избора. Код осталих спроведена је ликвидација на тај начин, што су чланови престали вежбати и плаћати чланарину. Под утицајем покрета др. Мачека настало је напуштање соколских друштва од стране шовинистичког хрватског елемента. Католичко свештенство гледа кривим оком на још постојећа соколска друштва и настоји да омладину одврати од ступања у редове сокола, протестујући јавно против наводне голотиње и називајући свакога који се упише у соко неморалним“. Даље се набрајају у томе акту разна злодела непријатеља соколства, па завршује: „Вероватно да и Савез сокола има података о потешкоћама опстанка и рада соколских удружења на истим територијама, па нека Савез одговори шта је досада предузимао да се заштити соколство и осигура му рад и опстанак, па евентуално и даде сугестија шта би требало учинити“.

Господо, ово нам јасно илуструје, да је г. Министар физичког васпитања након 18 месеци што је у влади, а за које време се прогања соколство, нашао за потребно тек сада да види и да пита Савез шта треба урадити. То нам јасно доказује колико они бриге имају за соколство.

У последње време ипак се осећа неки бољитак. Претседник Краљевске владе др. Милан Стојадиновић нашао је за вредно и потребно да посети Соколски савез, па да тамо изјави признање соколству и обећа да ће одсада соколство битиштићено и предмет више пажње Краљевске владе. Шта више, г. Претседник се уписао и за члана соколског.

После овога става г. Претседника, ја се надам да ће и др. Корошец морати да измени свој став према соколству, а то у толико пре што је стрпљење сокола дошло до своје крајње границе, преко које не сме да пређе нико, па ни г. Министар унутрашњих послова др. Корошец.

Господо, ви сте мало пре чули питање вода, и ви сте можда били импресионирани речима г. Министра да је дао 3 и по милиона динара за Херцеговину. Господо, има срез Љубиње у Херцеговини, који сваке четврте, пете године захвати суша. И шта се дешава? У целом срезу нема једне капи воде. У томе случају, господо, војска из Мостара најхитнијим путем шаље цистерне и теретне ауто-

мобиле и војска довози из Стоца, из Брегаве, 28 км. далеко, воду у Љубиње. Када такво стање ствари узмете, онда вам је јасно, зашто Херцеговини треба помоћи, много више него што јој се дало и него што јој се чинило.

Г. Министар грађевина, на кога је ова интерпелација упућена, као да спада такође у ред оних људи који нису пријатељи соколства. Ја не знам којој групи у ЈРЗ припада г. Кожул, или групи др. Стојадиновића или др. Корошца. До тога уверења морао сам доћи ради тога што Министар Кожул, када је видео једну овакву корисну иницијативу као што је подизање 90 вода у Херцеговини и другим крајевима мостарске жупе, а то би стварно требало да спада у дужност државе или бановине, није ништа предузео да његово Министарство такође издашно помогне ту акцију.

То је г. Министар морао да учини у толико пре, што би се на овако корисну иницијативу угледале и друге жупе, јер би сигурно могле очекивати и државну потпору у овакво корисном подухвату.

Господо народни посланици, ми у последње време видимо да је народ у свима крајевима земље прегао да се сам подиже, да је народ прегао да сам подиже воде, путеве, школе не чекајући на државну интервенцију.

Тако смо читали пре неку годину да је један сељак у Копаонику спровео воду од 18 километара. Има таквих примера много и то без икакве државне помоћи, па је један од таквих примера и врло лепа акција соколске жупе Мостар, и сматрам, да држава треба све могуће да учини да овакву акцију помогне да се не би стало на томе на чему смо. Јер, када оваку акцију видимо — страна јавност види чак у Америци и пише о томе, — онда је право да и Краљевска влада поклати пажњу тој приватној иницијативи.

Министарство грађевина требало је да помогне ову соколску акцију у толико пре што она решава, како сам казао, она питања која би требало да решава сама држава само са разликом, што ће трошкови у соколској режији бити знатно мањи него када би ствар изводила држава.

Ја морам да истакнем овде још једну ствар, која мора бити подвучена. Министар грађевина г. Кожул, а у већини и његови претходници регрутовани су из Приморске бановине и они су увек умели да спроведу коју добру ствар за свој ужи крај. То се види, господо, на одличним путевима у тој Бановини који се чак и асфалтирају, то се види на јавним грађевинама које су подизане и које се подижу, то се види на мелиорацијама које су вршене — све разуме се на штету других бановина а у првом реду на штету Зетске, Врбаске, Дринске и Вардарске бановине. Ја сам, разуме се, далеко од тога да кажем да бановини Приморској не требају све те лепе ствари, али сам за то да се јавни радови изводе тако, да сви крајеви буду подједнако задовољни. Али подједнако не значи оно што сам једанпут видео у Министарству просвете да је свака Бановина добила по 60.000.— динара. То није подједнако. Ми морамо да тежимо нивелацији нашој. Сви покрети од Адама и Еве на овамо, сви социјални покрети иду на то, да се врши нивелација и сам Исус Христос је радио на томе и остали новији покрети ишли су за тим циљем и тим правцем. Па је наше државно уједињење требало да значи, да прво подигнемо оне заостале крајеве, оне најзадније, да би их ста-

вили на исти степен са оним напреднијим крајевима. Нивелација није само у томе, да ћемо ћевапчиће јести и у Загребу као у Београду, него прво морамо подизати запуштене и сиромашне крајеве Зетске, Врбаске, Дринске и Вардарске бановине а после остале. (Један глас са деснице: А шта је са Дравском бановином?) Дравску на последње место као најбогатију.

Нису само зато ту ове друге бановине да им Дравска бановина лиферује чиновништво; Дравска бановина треба и да плати нешто овим другим бановинама, а она им само лиферује чиновништво и лиферује робу. Говорим оно што је право и што мора бити.

Нека г. Министар погледа како, на пример, са тим питањима стојимо у Зетској бановини, како изгледају путеви дуж Јужног Приморја, какви су путеви и јавне грађевине у Црној Гори, Херцеговини, Босни, па му неће бити чудновато што стављамо и овакве примедбе, и што долазимо до овакових уверења, која су, нема сумње, штетна не само за њега и његов рад, него и за државу. (Одобравање на левици).

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има г. Манфред Паштровић.

Манфред Паштровић: Господо, ја у овој дебати о интерпелацији нисам канио говорити, али г. Министар грађевина др. Кожул нашао је за сходно да и моје име спомене, онако са једном иронијом. Но како ме је г. Кожул изволео споменути, онда ми не замерите ако бих и ја нешто о г. др. Кожулу казао. Кад сам говорио у верификационој дебати, ја сам био врло резервисан према личности г. др. Кожула и то ради тога јер је он из уже моје домовине Далмације. Али кад је он изволео мене споменути, онда дозволите ми, да и ја пар речи проговорим на његову адресу.

Најпре да проговорим о радовима у Сплитском срезу. Ја сам посланик Сплитског среза, а не града Сплита, и у Сплитском срезу Министарство грађевина није дало ништа или бар мало, јер Сплитски срез има ништа мање него 27.000 изборника. У Сплитском срезу од већих радова направила се и сад се ради само једна цеста, и то не на захтев ма ког народног посланика, него у војничке сврхе. Ето то је та милионска цеста коју је г. Министар грађевина изволео поменути, а која интересује и наш туризам и војничке сврхе. У осталом, у Сплитском срезу урађено је према другим срезовима и према другим бановинама врло мало или ништа. Г. Министар Кожул може да ме овде демантује, ако није тачно, да ја нисам интервенисао код њега нити код икога, јер ја пуштам да Краљевска влада ради по свом најбољем нахођењу. Ја чак, господо, нисам из чисто локалног момента интервенисао, иако сам можда имао права, јер кредити који су се дали у ужој мојој домовини Далмацији, ти кредити су били већином бачени у два среза, и то у два среза г. др. Кожула. Ја му то не замерам, јер је он Министар и логично је да тим срезовима, у којима је изабран, помаже и да за њих ради.

Дакле, господо, сад је питање зашто је г. Министар Кожул баш дао оним двама срезовима: Биограду на мору и Шибенику. Ја знам да су та два среза потребна и да је сва Приморска бановина потребна, јер нема веће беде него у Приморској бановини. То је доказано и не треба по-

себно доказивати, али ипак има један специјални разлог зашто је г. др. Кожул дао тим срезовима. Можда је гризла савест г. др. Кожула због петомажских избора, па је хтео барем да умири онај народ који је био нерасположен према његовој политици. Ти петомажски избори, то је једна тешка рана, о којој не би требало овде да се говори, јер кад бих ја говорио о ономе шта се радило у Биограду на мору, онда би изишао у сасвим другој светлости г. др. Кожул. Та два среза баш су они срезови где се г. др. Кожул кандидовао, а његов заменик био је г. Предован. Али, господо, све оно што је тамо направио није умирило народ, и народ није задовољан. Народ, господо, у Биограду на мору није могао да заборави све оно што се радило пре петог маја, а приликом општинских избора у читавом томе срезу није се могло да изиђе ни са једном чистом листом Ј. Р. З. Дакле, господо како видите има разлога због којих је г. др. Кожул тамо давао и радио. Ја му ништа на томе не приговарам и не замерам. Али далматински народ неће никад заборавити оно што је он радио пре 5 маја и шта је радио после 5 маја, као ни оно кад је пред шибеничким судом бранио бомбашку аферу и шта је говорио онда. Ја то нећу сад да помињем, но то резервирам за други пут. То народ никако не заборавља па није заборавио ни сад. Ја, господо, у своме говору нисам споменуо г. др. Кожула, и да г. др. Кожул није иронично споменуо мене, ја не бих сада ни говорио. Ја, господо, г. др. Кожулу препоручујем, да он ради како зна, само никако му не дозвољавам да дира нас. Нека он ради у корист Приморске бановине, и шта буде радио на њену корист ја ћу му казати и признати да је учинио добро. Али нека не улази у ствари које народ никако не заборавља, и нека не тиче ни у кога, јер, господо, ја никоме дужан остати нећу. Осим г. др. Кожула говорио је и наш брат Хрват, католик из Баната, неки Министар др. Рогић. (Граја, протести и повици из већине: Како неки, он није неки, он је Министар!).

Потпретседник Фрањо Маркић: Господине посланиче, опомињем Вас да пазите шта говорите.

Манфред Паштровић (наставља): Господо, казао сам неки, јер ово је први пут што чујем др. Рогића да говори, јер, господо, др. Рогић изабран је тамо у Приморју, а никад га срез није видео и зато сам казао неки Хрват из Баната, јер г. Рогић из Баната заступа Хрвате у Влади. Он је изволео да овде пред вама свима потврди нешто о истинитости оне колореднице. Тај је г. Министар са ове говорнице потврдио, да г. др. Корошец оптужује соколство.... (Граја).

Овако активни министри, господо, не могу и не смеју говорити некажњиво.

Потпретседник Фрањо Маркић: Господине посланиче, тражили сте реч на лично објашњење.

Манфред Паштровић (наставља): Ја ћу одмах свршити. Господин др. Рогић место да је овде... (Протести код већине и узвици: Доста!)... г. др. Рогић.... (Узвици код већине: Доста!)... место да овде дође и са овога места потврди истинитост оне колореднице, било је боље, да је одговорио г. Грђићу, кад је читао оно писмо из Приморштена, је ли истина да Соколи не могу пролазити улицама са соколским значкама, а не да као активни

Министар потврди оно што је дао г. др. Корошец. (Пљескање на левици.)

Потпретседник Фрањо Маркић: Господо народни посланици, реч има народни посланик г. Мита Димитријевић. (Пљескање на левици и узвици: Живео Мита!)

Мита Димитријевић: Господо народни посланици, ова интерпелација је врло корисна, двоструко корисна, јер расправља једно важно питање, подигнуто овде, соколство, а подигнуто и у целоме народу.

Питање Соколства то је јако деликатно и важно питање, јер је оно у исто време дубоко национално и дубоко омладинско. Нација и омладина то су два фактора, који су толико важни, да показати бригу за Соколство, значи показати бригу за омладину, значи показати бригу за нацију.

Господо, ја вас унапред уверавам, да све што овде кажем, из тако је веродостојног извора, да ћете за моје наводе наћи потврде у оној кући, где је проглашено јединство Срба, Хрвата и Словенаца на Теразијама, и где је Савез Сокола. Ништа не говорим што нисам тамо проверио. (Један глас: Врло важно!)

Ако будете то потирили, онда изволите и тамо кажите, што имате, кажите и тамо: „Врло важно!“ Ја се не руководим у овоме питању никаквим партиским обзирима, јер то је питање Соколства тако универзално за омладину и за нацију, да то питање не може бити питање партијско, већ питање националне савести. Ово је једно универзално, велико, дубоко питање народа и омладине, и ја га не мећем на клупе левице или деснице, него га износим онако како јесте.

Господо, неће се наћи ни један мој друг, ма с које стране био, да ми пребаци партијску тенденцију, када говорим о тако великом питању, као што је Соколство.

Зато молим другове за пажњу, више савесне пажње, јер ово што ћу казати, то не иде оним олуком ситног партиског расправљања, оним олуком, где се без много савести слива често пута и оно што захтева много дубљу пажњу.

Господо, мало сам старији од многих вас и дуже живећи, имао сам прилике да уђем и сарађујем у једној акцији, која је стварана пре 30 година, кад се стварао онај велики национални идеал и она духовна и физичка снага за велике националне напоре и жртве које ће наша нација показати у ратовима од 1912 године. Та духовна снага стварана је на великим традицијама које иду у велику дубину до Косова и до Немањина.

Господо, у томе духу стварала се акција Соколства.

1912 године, пред сам рат, господо, пред велики рат који је издигао име српскога народа до оне висине на коју се, са великим жртвама и великим моралним и физичким снагама, одржао у светскоме рату, године 1912 соколи Срби, Хрвати и Словенци донели су одлуку да ни на једномелету, нигде убудуће српски, хрватски и словеначки соколи не иду разједињени него увек уједињени. Треба овде поменути три велика проповедника таквог јединства Соколства, а то су др. Лаза Поповић, Лазар Цар и Иван Оражан. Господо, ова три имена носила су не само једну велику соколску идеју већ и једну велику националну идеју. Они су прокламовали кроз Соколство оно што се сањало, оно што се можда кроз песму певало. У то

време кроз Соколство, кроз омладину, кроз тај вишећки дух омладине — извршило се јединство Срба, Хрвата и Словенаца. (*Живојин Димитријевић* упада говорнику у реч). Кроз Соколство извршило се духовно јединство Срба, Хрвата и Словенаца на један начин који ти, Жико, по твоме духу, ниси у стању да разумеш. Извршило се јединство духовно свег југословенства. А то је био неговештај историје за будуће наше уједињење. (*Милан Лазаревић* упада у реч.) Ти, Деветко, ниси способан да то разумеш. Ја сам се обратио свима својим друговима и казао им да ово питање о Соколству не бацај на наше прегањање овде, ни на леве ни на десне клупе, него хоћу да га преставим како у суштини јесте. И овога тренутка, кад говорим о изграђивању једне велике идеје, тешко ми пада кад ова два наша сељака устају и говоре против нечега што би требало да им је свето. Ако имате што да говорите против мене, а ви изволите. Господо, од тада, од 1912 године, сви су Соколи уједињени, а парола је била: „Нека Швабо тражи међу нама ко је Србин, ко Хрват и ко Словенац“. Најлепши идеал омладинског јединства извршен је тада кроз јединство Соколства.

Господо 1913 године имао је да се одржи слет у Љубљани и на томе слету имало је да се прикаже то јединство: Соколства Срба, Хрвата и Словенаца, јединство духа и снаге, оно што је најлепше — јединство омладине, јединство оне узданице која је доцније пренета у ову нашу државу. 1913 године требао је слет да буде у Љубљани и на томе слету требало је да се прикаже то јединство, али аустријске власти забраниле су тај слет због Скадарске кризе, због тога што је наш јуначки народ после победе на Курманову и Косову изишао на Јадранско море, кад је наш поклич и труба с Јадрана оживела идеју о народном уједињењу. Па када су затрубиле наше трубе на Јадранском мору отишао је тада поклич кроз цео Југословенски народ за уједињење и тада је Аустрија тражила да се наша војска врати. И тада је забрањен слет у Љубљани с манифестацијом јединства Југословенског Соколства. 1914 године требао је да буде слет одржан у Загребу, али је тада избио рат. Најзад, 1919, у Новоме Саду на Видовданском слету утврђено је име соколства и названо је Соколство Срба, Хрвата и Словенаца. Тако је и пре Устава под којима смо сада, још у 1920 години, на слету у Марибору, проглашено име за све Соколе именом Југословенски соколски савез, а оно Срба, Хрвата и Словенаца отпало је.

Шта сада видимо? Немојмо прикривати истину. Видимо да су настала велика трвења у нашој држави и да је због тога настало и опадање Соколства. Соколство сада свуда бројно опада. Настало је опадање Соколства због борбе и трвења између Срба и Хрвата, која све јаче бива. Потребно је поћи путем нормализације стања и прилика у нашој земљи. Ова влада је узела на себе питање нормализације. Кад кажем нормализација земље, то значи вратити у снагу сва она велика права народна. Народу су узета сва права. То убија дух у народу, то убија дух у омладини, то доводи и до опадања Сокола. Ко још гони наше Соколе? Немојмо, господо, то прикривати. Откад су се, господо, појавиле оне бискупске посланице, отада је настао као један поклич, да се и са олтара ради против Соколства, да се убија велики

дух Соколства и да се чак, шта више, прети и баца анатема на соколе и њихове породице. Шарић и бискуп Сребренић почели су рат против Соколства. То су бискупи. Тако се развија јединство Соколства.

Ја ћу вам, господо, навести цифре о опадању Соколства. Данас, господо, у Соколству има 2223 друштава, а некад их је било 3000. Некада је жупа Осек имала 136 соколских јединица, и то недавно, 1935 године, а сада их има само 60. Жупа Беловар имала је 84, а сада их има само 53.

Маневри који иду противу Сокола у исто су време и маневри који иду противу јединства наше државе. Ја, господо, стављам на вашу душу и на вашу савест да се ово спречи. Као што Краљевска влада бележи ову плодну годину у свој плус и ако плодна година нема везе са владом, с више разлога треба да забележи у свој минус опадање омладинскога духа. Нека Краљевска влада врати слободан дух народу, то ће подићи и дух омладине. Затим, нека Краљевска влада једанпут узвикне свима који са олтара проклињу Соколство, да врше своју свештеничку службу, и да не служе никаквим другим циљевима него Богу и олтару. Нека им се каже да олтар католичке цркве не сме да им служи за нападе на Соколство. Ми знамо да је бискуп Сребренић био осуђен за клевету коју је нанео Сокоlima на 10 дана затвора. Осудио га је на ту казну не београдски него загребачки срески суд. Он ту казну, истина, није издржао, јер се прикривала казна све до објаве опште амнестије. Зато, господо, тражим од Краљевске владе и од Министра унутрашњих послова, који је и сам свештеник и верски човек, да кажу да се са олтара не сме говорити ништа противу Соколства, против омладинскога духа, противу јединства соколске снаге, противу јединства соколске воље. Господо, све што сам рекао истину сам рекао.

Господо, чувајмо јединствени дух нашег Соколства, чувајмо јединство соколске омладине, која је још пре уједињења била уједињена. (Одобравање и плескање на левици).

Потпретседник Фрањо Маркић: Има реч Министар грађевина г. др. Марко Кожул.

Министар грађевина др. Марко Кожул: Господо народни посланици, ја сматрам да сваки онај који се попне на ову говорницу, и који пред јавношћу говори треба у првом реду да каже истину. Због истине мора да говори истину, а и због поштовања свих оних, којима говори. Г. Паштровић овде је тврдио, да сам дао за воде само у два среза Приморске бановине, и то у моја два среза, и да нигде на друго место нисам дао. Господо народни посланици, то је нетемељена и неоснована истина, да се не изразим друкчије. Да би сте видели како ствар у истини стоји, ја ћу вам ево изнети срез по срез, па ћете видети да је срез Биоград на мору мање примио него доуги и да је Сплитски срез два пута више примио.

Господо народни посланици, будите позорни, па ћете из ових чињеница моћи да закључите како је тај човек овде баратао са неистином. (Плескање на десници и повици: Чујмо!).

Слушајте господо: прво Срез бенковачки из фонда вода примио је 255.000 динара. Биоградски на мору, то би био мој срез, који је цитирао у своме говору г. Паштровић, добио је 240.000 динара, Срез брачки примио је 260.000 динара, Срез

Бугојно 210.000 динара, Срез Дувно није примио ништа, јер није безводан, а Срез имотски примио је 240.000 динара; Срез кнински 270.000 динара, Срез корчулански 200.000 динара, Срез коњички 41.000 динара, Срез ливањски 160.000 динара, Срез љубушки 300.000 динара, Срез макарски 200.000 динара, Срез мостарски 303.000 динара, Пречки срез, то је на Отоку Угљану, 632.000 динара, Сињски срез 500.000 динара, Сплитски срез, то је његов срез, срез г. Паштровића, добио је 521.000 динара. (Плескање на десници и повици: Чујете ли, г. Паштровићу!)

Господо, да видите како је сада са појединим местима. О томе је писало његово „Ново доба“. Да видите колико је Сплит добио.

Срез сплитски добио је укупно 521.000 динара, и то за довршење водовода Крило—Јесенице 20.000, за довршење цистерне у Сеоцу (Пољипа) 10.000, за оправку цистерна у Rogoznici (Омиш) 60.000, за довршење водовода у Омишу 50.000, за оправку цистерне у Бораку (Омиш) 20.000, за довршење цистерна у Близни 60.000, у Љубитовици 31.000, у Опор-Ботићу 40.000, у Сраток Ђурићу 40.000, у Жебну (Трогир) 50.000, у Жежевици Горњој 80.000 и у Бајици (Крајичка општина) 60.000, што чини укупно 521.000 динара, што је, господо, два пута више него за срез Биоград на мору. (Узвици код већине: Охо! Охо!).

Господо народни посланици, од 22 среза Хварски срез је добио 660.000 динара, а шибенски 560.000 динара. Дакле, имате осам срезова који су примили више од Биограда на мору, а имате пет срезова који су примили више од Шибеника.

Према томе, видите, докле се дотерало и како се са овога места пред нас износе чињенице и ствари, које не одају озбиљност једног народног посланика. (Бурно одобравање на десници и повици: Живео Министар!).

А сад, господо, да скренем мало и на политику. Господин говорник је млад, он је тек овога пута дошао у Народну скупштину. (*Манфред Паштровић:* А када сте ви дошли?) Ја радим, господине, 40 година на јавном пољу, то ви знате добро! (*Манфред Паштровић:* Знам врло добро, зато сам и говорио!) Млади људи морају увек бар да поштују старије. (Живо одобравање на десници. — Жагор на левици.)

У Срезу шибеничком, где сам ја кандидован, господин се није усудио да спомене како стоји ствар, јер је то мој срез, и није ни једну реч казао о томе срезу, где сам ја добио 6.100 гласова. Г. др. Мачек у Загребу је изјавио др. Сими Влашићу, који му је донео извешће да ниједан од ових гласова нису дописани ни налописани, него је све тачно, јер су претседници бирачких одбора били Мачекови људи. Он се обара на Биоград на мору, — ја му морам лојално признати да он о Шибенику није говорио, него је говорио о Биограду на мору, а то није мој срез него Предована. Ја бих хтео да г. Паштровић то докаже, а не онако на просто тврди. Он се жалио, управо не он него један човек кога је његова држба послала да се жали. Народна скупштина је то испитала и утврђено је да не одговара ништа истини, и према томе оно што је утврђено у Народној скупштини, мислим да се има сматрати да је истина, а не може да вреди оно што он овако воде каже. А да можете да просудите истинитост његових навода, доказ је оно што сам навео како је утврдио у

подели кредита. (Пљескање на десници. — *Манфред Паштровић*: Молим за реч ради личног објашњења).

Потпретседник Фрањо Маркић: Господине Паштровићу, нисам Вам дао реч! (*Манфред Паштровић*: Г. Министар је мене изазвао и ја имам права да одговорим.) Не могу да Вам дам реч. (*Манфред Паштровић*: Ја имам права да говорим ради личног објашњења! — Протести код већине и повици: Нећемо да те слушамо? — *Манфред Паштровић*: Хоћете да ме слушате, ја имам права да говорим ради личног објашњења. — Граја).

Господо народни посланици, молим вас будите мирни, а зато сам ја ту да правим ред. (*Манфред Паштровић*: Прошли пут Претседник г. Ђирић говорио је два пута ради личног објашњења, а не једном. Ја имам права да говорим. — Граја).

Господине посланиче, мени је у смислу Закона о пословном реду у Народној скупштини апсолутно немогуће да Вам дадем реч. (Узвици са деснице: Нећемо да га слушамо, нема права да говори!)

Господо посланици, ја сам овде да руководим седницама. Молим вас пустите г. посланика да се објасни самном, односно пустите мене да у смислу Закона и опортунитета урадим што је потребно.

Господине посланиче, збиља у смислу Закона о пословном реду у овој Скупштини не могу да Вам дам реч, пошто сте већ једном говорили о личној примедби. Да Вам поново дозволим да говорите, у смислу Пословника морам да тражим одобрење од пленума Скупштине. Али, како видим, већина посланика не жели да поново говорите, то немам потребе да ово питање стављам на гласање. А осим тога г. Паштровићу, ствар о којој дискутујете са г. Министром Кожулом такве је нарави, да је потребна апсолутно једна дугачка и неисцрпна дискусија и зато неопортуно је да у овој атмосфери узимате понова реч, а ви ћете имати прилике у овом Дому да са исте говорнице говорите и одговорите г. Министру. Ја Вас молим, господине Паштровићу, будите љубазни и заузмите своје место. Јер, господине Паштровићу, ако Вам у овој атмосфери дам реч, јасна је ствар да ће тражити да одговори и г. Министар и јасна је ствар да ћете и ви после њему требати да одговорите и томе нема краја. Молим Вас, господине посланиче, будите љубазни заузети своје место. (*Манфред Паштровић*: Господине Претседниче, ја сам Вас слушао и дозволите да Вам одговорим. Пре свега по Пословнику ја мислим да имам права да говорим. — Граја и протести на десници: Немате права! Нисте изазвани!) Молим вас, господо посланици, пустите мене, ја водим ред. (*Манфред Паштровић*: Да ја имам права да говорим, најбољи је доказ дао господин Ђирић, приликом верификационе дебате, јер кад сам ја говорио, онда сам га поменуо, и онда је он узео реч на лично објашњење, па сам ја добио опет реч на лично објашњење, и онда је он опет говорио на лично објашњење. Према томе, ово је један аналоган случај.) Молим Вас, господине посланиче, да вам одговорим. Кад би ви одговарали лично на моје изводе против Вас, ја бих безусловно сматрао да сам дужан без обзира на прописе Пословника да Вам дам реч и два и три и пет пута, и то зато, да се не би схватило, да злоупотребљавам овај положај на коме седим. Међутим, кад се ради о другој личности, не схватите да се брани ма чија личност у овој Скупштини, него се ради о чувању достојанства и реда у овој

Скупштини, онда сам дужан да се држим стриктно Пословника. (*Манфред Паштровић* упорно тражи реч жучно нападајући г. Министра грађевина. — Велика граја и међусобна објашњења између народних посланика са левице и деснице).

Господине посланиче, кажњавам Вас записаном опоменом на ред, и молим Вас да се у овом високом Дому не изражавате недозвољеним изразима. Свака ствар даје се бранити на један достојанствен начин, који неће никако крњити достојанство овога високог Дома. (*Манфред Паштровић*: Ако хоћете да се држи достојанство онда ћу га држати и ја!)

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има г. Војислав Лазич.

Војислав Лазич: Господо народни посланици, ја мислим да господин Министар, на кога је ова интерпелација упућена, треба да буде присутан кад се говори о интерпелацији. Ја, господо, хоћу да говорим о интерпелацији, и, према томе, ја захтевам да буде присутан господин Министар грађевина.

Потпретседник Фрањо Маркић: Господине Лазичу, господин Министар слуша вероватно Ваш говор са звучника, он ће Вас саслушати, као што је саслушао и осталу господу говорнике. (Министар грађевина улази у скупштинску дворану. — Пљескање на десници).

Војислав Лазич (наставља): Господо народни посланици, ми морамо да се запитамо зашто отсуствује од ове Скупштине и њенога рада главни јунак ових дана. Зашто отсуствује и на седнице не долази Министар унутрашњих дела г. др. Корочец. Господин Министар носи главну одговорност у нашој унутарњој политици, а носи главну одговорност и по овој интерпелацији. Међутим, г. Министар унутрашњих послова никада не долази и он демонстративно напушта рад ове Скупштине, или, господо, не сме да дође пред Народну скупштину, јер не може да положи рачун о својој раду.

Краљевска влада је великодушно обећала да даје одговоре на интерпелације и да ће поштовати Пословник. Али, у исто време Краљевска влада је већ погазила Закон о пословном реду у Народној скупштини тиме, што интерпелације не ставља оним редом на дневни ред, како су оне дошле, него бира интерпелације за које сматра да носи мању одговорност, и тако смо имали срећу да смо имали на дневном реду две интерпелације, које је влада изабрала да их изнесе, мислећи, да ће по тим интерпелацијама бити мање критикована и да ће се моћи извући испод одговорности. Међутим и ако је влада бирала интерпелације на које ће одговорити, претресом тих интерпелација потпуно се је утврдио њен штетан рад.

Сврха ове интерпелације јесте да расветли два правца владиног рада. Један је правац како Краљевска влада поступа са Соколима и Соколомством у нашој земљи. Ја мислим да је сада за свакога јасно, да тај правац Краљевска влада спроводи на штету Соколомства.

Други правац ове интерпелације јесте да докаже како Краљевска влада не помаже никакве социјалне и хигијенске потребе нашега села, и када је Соколомство почело да помаже село у снабдевању пијаћом водом, Влада се је оглушила и

није хтела овај по село користан рад помоћи. Господо, прогањање Соколства потпуно је утврђено и узалуд пљескање на десници г. Министру грађевина и г. Министру за физичко васпитање народа, јер та су пљескања по дужности чињена, али ако би се водило рачуна о ономе што је овде у ствари утврђено, онда би тај пљесак имао да отпадне и овације су узалудне, јер је фактично доказано да Министар унутрашњих дела прогони Соколство у овој земљи.

Г. Министар физичког васпитања др. Роговић то је можда и нехотице признао. Верујем да није имао намере да призна, али сам случај био је такав да га је навео да призна. Он је казао да у нашем Соколству не може се дозволити да учествују непоћудни људи. Који су то непоћудни? Значи непоћудни овој Краљевској влади и самим тим г. Министар признао је отворено да они прогоне Соколе. Прогоне их зашто? Зато што не могу да их искористе за своје политичке и партијске циљеве.

Али, господо, мене нарочито интересује овај други део интерпелације, овај говори о хуманим циљевима и радовима наших Сокола и о томе како се г. Министар грађевина рђаво одазвао у томе правцу.

Господо, г. Министар брани се па каже: Краљевска влада учинила је за потребе пијаће воде, за подизање разних водовода, разних чатрња што је потребно и на то је утрошила у домени којој припада та Соколска жупа 3 и по милиона динара.

Господо, ја сам очекивао да ће г. Министар нама изнети куда је утрошено 50 милиона динара који су одобрени прошлогодишњим буџетом у сврху снабдевања народа добром пијаћом водом у оним местима где пијаће воде нема. Ја сам очекивао да ће г. Министар овом приликом пред нас изнети биланс свога рада у томе правцу. Међутим г. Министар се је ограничио на један узак простор и једну малу и тако незнатну цифру.

Господо, из одговора г. Министра ми видимо ово: да г. Министар замишља да тај кредит треба употребити на извођење великих радова, радова који засецају на неколико стотина хиљада динара за један објекат. Г. Министар није могао да схвати иницијативу те Соколске жупе, није могао да схвати колико је она корисна, јер, господо, овде се тражи подизање 90 вода у селима и то са малим коштањем и са малим издацима. Тамо је наведено да ће сами сељаци дати радну снагу, да ће дати камен, да ће дати креч, и онда та Соколска жупа послала би своје органе, који би на лицу места то изводили, и народ би добио доста таквих вода по веома јевтиним ценама. Али г. Министар каже: Не, ја хоћу да изводим те радове не преко народа, него ћу да их изводим по плановима и по предрачунима и преко предузимача. На тај начин неће се ништа од тога постићи, а многе и многе паре од ове суме отићи ће на планове, на дијурне, на предузимаче, док ће се народ мало користити. Ја, господо, имам податке, ја имам жалбе, баш ако хоћете из кругова који припадају десници, да од 50,000.000 динара наше село није добило ништа. Г. Министар је овде износио да је дато том и том срезу толика и толика сума и тиме се фали, али мени изгледа да су објекти рађени у центрима, у варошима. Господин Министар је требао да почне од оних најтежих случајева, где

су ти радова били најнужнији и најпотребнији, требао је да почне са села. Међутим, он није почео тим редом. Господо, ја немам ништа противу вароши и не мислим да стварам јаз између вароши и села, али онда када су одобравани тих 50,000.000 изношени су разлози, да село нема пијаће воде, да народу скапава стока зато што нема да је напоји водом, да сељаци немају воде да оперу рубље а ни сами да се умију. Извођени су радови и пошло се је другим правцем, а не оним како се овде то говорило, како се овде то тражило и како се овде то обећавало. Господо, г. Министар каже да није ништа партијски радио. Он каже да је радио онако како су молбе пристизавале и како је народ тражио, а да се на партије и партијске погледе није освртао. Јесте, господо, то се тако само каже али треба имати на уму, да се увек поручило ко ће тражити и за која ће се места тражити и наравно тамо је и дато. Али, ако би ми пошли да направимо анкету о извршеним радовима за тих 50,000.000 динара, могли би да нађемо да је селу од те суме дато само десети део, и нашли би да је рађено све по захтевима партијских људи и пријатеља, па макар то у ком било срезу. Баш кад је реч о партизанству, хоћу да изнесем један очигледан случај, који је истинит и који г. Министар не може ничим побити. Г. Министар је рекао да није радио партизански и да је дао за срез г. Милована Лазаревића извесну суму новаца. Рекао је 300.000 динара, али ћете видети одмах како се ова ствар изводила. Срезу колубарском, чији је посланик наш посланички друг г. Милован Лазаревић дата је извесна сума да се подигне један водовод. Послати су инжењери и инжењери су дошли на лице места, донесене су на лице места справе, алати и машинерије и отпочео је рад, али, кад је народ очекивао да ће се ту озбиљно радити, видећи и инжењере и алате и машинерије, пред општинске изборе дошао је г. подбан Рајић и наредио да се ти инжењери отерају, и алат и машинерије врате натраг. Алат и машинерије су враћене, инжењери су отишли, и од тога целог рада није ништа учињено. И ја сад, господо, питам г. Министра, који је рекао да је дао срезу Милована Лазаревића извесну суму, ја га питам шта је дао, шта је постигнуто, да ли није ту партијски рађено, кад је подбан г. Рајић, бојећи се да ће овако једна популарна ствар шкодити владиним присталицама, наредио, да се инжењери као и алати и машинерије врате натраг зато што то не иде Влади у корист.

То је рађено очигледно партизански. Ја верујем да ће тих 50 милиона динара отићи на часни крст и да народ од тога неће видети велике користи.

И зато ја не верујем у добар рад ове владе, не верујем у њен отворен и искрен рад за народ, па не верујем ни у добар рад за наше соколство.

Зато, господо, ја предлагем да после исцрпљене дискусије по овој интерпелацији пређемо на даљи рад са овим мотивисаним дневним редом:

„Народна скупштина констатује да Краљевска влада својим радом омета напредак нашег Соколства, не посвећује скоро никакву пажњу за напредак нашег села како у здравственом и хигијенском, тако и у пољопривредном погледу, стога

незадовољна оваквим радом прелази на дневни ред."

Молим, да се овај мој предлог прими. (Приговори са деснице. — Одобравање на левици.)

Потпретседник Фрањо Маркић: Пре но што бих дао реч наредном говорнику, допустите ми једно објашњење. Са стране левице примећено је, да ли у шали или у збиљи, да се не чује и да је то ради тога што говори опозициони посланик. Ја сам наредио техничким лицима да испитају ствар и они тврде да се чује и да апарати добро функционишу.

Има реч народни посланик г. Милинко Милутиновић.

Милинко Милутиновић: Господо народни посланици, ја сам необично захвалан нашем другу г. Ристи Грђићу на поднетој интерпелацији, јер је она потпуно умесна, захвалан зато што се и мени указује прилика да кажем неколико речи о неправилној подели кредита од 50 милиона динара за израду бунара, чесми и осталог за пијаћу воду. Из кредита од 50 милиона динара, који је додељен за напред поменуте сврхе, господин Министар др. Кожул изнео је овде колико је подељено којим срезovima, и ви сте овде чули баснословне суме, да су се поделиле појединим срезovima за подизање тих водовода. Г. Министар Кожул је казао да сваки говорник треба истину да каже. Наравно, то је тачно, и ја овде рећи ћу истину коју господин Министар Кожул не може побити. (Приговори и жагор на десници).

Молим господо са деснице да се стрпе. Не тражим да ми пљескају, као што су пљескали г. Министру Кожулу, него их само молим да ме са слушају као што и ми њих слушамо.

Ја сам се једном приликом обратио г. Министру Кожулу са молбом. Тражио сам да се додели 5.000 динара из тога кредита за подизање једног, управо за поправку једног римског бунара који постоји у мом срезу између општина Гучке, Миросаљачке и Краваричке, на једном брду званом Голубац. Тај бунар копан је за време Римљана али је засут и ја сам нашао за потребно, а и околина која пролази тим путем, где нема воде за пиће, да се тај бунар почисти и опреми. Уз радну снагу, коју би дала та околина, потребна је била свега једна сума од 5.000 динара, јер је тај бунар засут и растао у шуму, потребно је било да се искрчи шума наоколо, да се подаспе око бунара, да се бунар почисти и т. д. И шта је било? Добио сам одговор од г. Министра Кожула да је кредит подељен и да више нема кредита. Ја мислим, господо народни посланици, да такав један бунар који је копан за време Римљана, када су и Римљани нашли за сходно да на томе брду ископају један бунар, да је он заиста био потребан, чуди ме зашто г. Министар Кожул није бар доделио 5.000 динара па да се тај бунар опреми, а исти је једна старина коју треба чувати као и друге старине у музеју.

Господо народни посланици, мене не чуди ни то што ви толико не браните једну ствар која народ тангира и која је потребна за народ, нити ме чуди што ви пре пљескате г. Министру него ли мени који износим оно што је у ствари и што је тачно и што је потребно томе крају.

Даље, господо народни посланици, у исто време обратио сам се г. Министру Кожулу да да једну помоћ од 4.000 динара из кредита за јавне радове за оправку моста на реци Драгачици. Тај пут иде Чачак—Ивањица. То је једна велика река. Народ тога краја био је вољан и пристао је да да грађу, креч, догон песка, камена и остало, а ових 4.000 динара што сам тражио требало је дати мајстору који ће изградити мост. Г. Министар није нашао за сходно ни тих 4.000 динара да додели, и на писмо које сам му ја упутио, рекао ми је да је кредит подељен и да кредита нема.

Господо народни посланици, није само то што сам поменуо. Постоји још ваздан покварених путева, мостова. Потребно је на пример изградити мост на реци Морави између Миросаљаца и Ариља, са којим би мостом био везан мој срез Драгачевски са срезом Ариљским. Већ неколико година се тражи извесна помоћ да се тај мост оправи. Све се глушке прелази преко тога, нико у сусрет да изађе, а сваке године се деси да се неколико лица на Морави потопе. Па када се овако ради, ја питам ко ће да за ово сноси одговорност.

Ви сте чули када је влада г. Јевтића вршила изборе да је предвиђена сума од 1 милијарде за јавне радове. Та милијарда отишла је у помрчину. Где се она дели? Оним срезovima чији су посланици у Ј.Р.З. Краљевска влада мисли са тиме да ухвати народ на удицу. Тиме се народ не хвата на удицу нити хоће тим путем.

Ви сте чули г. предговорника и нашег друга г. Воју Лазића. Он је говорио о томе како је г. Кожул доделио срезу г. Милована Лазаревића, тј. општини Лазаревачкој 300.000 динара за подизање водовода, па како је тамо дошао и цео потребни материјал са машинама, али је онда подбан Рајић наредио да се све то уклони и да се прекине рад. Зашто? Зато што је то било уочи општинских избора. Чуо сам да је Министар г. Кожул рекао да је то урадио Бан дунавске бановине. Пошто г. Воја Лазић то није чуо, сматрам за дужност да поводом тога речем неколико речи. Да ли је старији Министар Кожул или тај подбан Рајић? Значи г. Министар Кожул одређује своту од 300.000 динара за извођење водовода, а подбан долази и наређује да се однесу справе и макну инжињери који су били дошли да израде бунар. То значи да оно што буде Министар наредио Бан или подбан може преиначити. Настаје питање ко је овде старији и ја питам г. Министра Кожула да ми каже ко је старији, он или подбан г. Рајић.

Влада г. Милана Стојадиновића, др. Корощца и др. Спахе прогони Соколство. Не само Соколство него и четништво. Влада г. Милана Стојадиновића јесте онако, знате, као она сељачка столица од три ножице састављена, а те три ножице то су радикали Милана Стојадиновића, клерикалци г. др. Корощца и муслимани г. др. Спахе.

Да речем нешто и о конкордату (Општи смех у дворани). Господо народни посланици, ви са деснице, зашто се ви револтирате? Зато што ћу ја овим речима да гађам не само Владу него и вас.

Потпретседник Фрањо Маркић: Господине посланиче, ја сам дозволио да се говори о политичким питањима, пошто је дан интерпелација, али ако ви почнете да говорите и о конкордату,

а време је поодмакло, онда нећемо скоро доћи до свршетка.

Милинко Милутиновић (наставља): Ви мислите да спроведете конкордат, ја верујем да ће г. Милан Стојадиновић то и урадити, зато што је у Влади г. Корошец, зато што г. Милан Стојадиновић зна да је та влада столица са три ножице, и ако изиђе из ње г. Корошец, да ће једна ножица испасти и столица се претурити, па би се онда и влада у том случају претурила, а тада би се претурила и Ваша странка Ј.Р.З.

Зато, господо народни посланици, ја ћу да завршим и да молим г. Министра Кожула, кад је могао овако баснословне суме да додељује појединим срезovima, да се други пут обрати и овом мом срезу и да му изиђе у сусрет са онолико са колико се може, јер и ако ја нисам у Ј.Р.З., ја сам ипак са те исте гране, тј. са радикалне.

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има последњи говорник г. Новица Поповић.

Новица Поповић: Господо народни посланици, сви покушаји, ма с које стране они долазили да умање важност Краљевске владе безуспешни и узалудни су, јер, господо, факта говоре да је влада г. др. Милана Стојадиновића влада рада, влада реда, влада законитости, влада напретка. Међу многим народним и државним проблемима који су годинама тиштали наш народ и преко којих су прелазиле све досадашње владе, а нису ни пипнуле ни покушавале да их реше, нису их се ни дотакле, а камоли да их реше, ова је влада под најтежим финансиским и политичким приликама приступила решавању тих проблема и данас је ситуација у народу сасвим друкчија. Међу осталим проблемима, господо, врло је важан и овај проблем о коме се данас овде говори, а то је да безводни крајеви добију воду. И видите, господо, да је Министар грађевина г. др. Марко Кожул, на задовољство свих нас, вотирао један велики кредит да подмири те потребе. Приговарало се са левице да је тај кредит дељен партизански, али ето, господо, факта доказују обратно, да се ту није умешало партизанство, него, напротив, да је г. Кожул давао највише срезovima чији су посланици у опозицији. А метните ви, господо са левице, руку на срце, па реците, кад бисте ви и ваша група имали своје министре овде, ја вас питам, да ли би ти министри поједнако чинили и вама и нама. Међутим, господо, овде је случај такав да се вама излази на сусрет а не нама, па ипак смо ми задовољни, јер је то једна здрава и национална политика.

Господо, овде се почело приговарати да се неко прогања. Мени је мало чудно да се говори о прогањању. Баците мало поглед уназад па видите како је било пре доласка ове Владе, када је сваког трећег четвртог човека пратио пандур, па кад је тако било, о садањем прогањању некога за време ове Краљевске владе уопште не може бити говора. (Одобравање на десници — Граја на левици).

Господо, приговара се да је Соколство терорисано и да је прогоњено. Соколство је, господо, једна национална установа и ја сам старешина једног Соколског друштва. Краљевска

влада подупире ову националну установу, али Краљевска влада не може никога да натера да припада Сокоlima, то зависи од приватне иницијативе сваког појединца.

Господо, ви сви врло добро знате да може да има случајева да се и кроз Соколство увлаче извесни комунистички елементи, јер ви, господо, знате да су комунистички елементи врло вешта организација и они могу из тактичких разлога да се намерно уписују у нашу организацију соколску, и зар, господо, онда да трпимо и такве људе? То не, и никад!

У осталом, после исцрпног извештаја г. Министра Кожула, ја предлагем прост прелаз на дневни ред.

Потпретседник Фрањо Маркић: Господо народни посланици, листа говорника по овом предмету је исцрпљена. Ми имамо, како сте чули, два предлога за прелаз на дневни ред. Први је мотивисан од нашег уваженог посланичког друга г. Војислава Лазића, који ћу вам сада прочитати. Тај предлог гласи: „Народна скупштина констатује да Краљевска влада својим радом омета напредак нашег Соколства, не посвећује скоро никакву пажњу за напредак нашег села, како у здравственом и хигијенском, тако и у пољопривредном погледу, стога, незадовољна оваквим радом, прелази на дневни ред”.

Други је предлог за прост прелаз на дневни ред нашег уваженог посланичког друга г. Новице Поповића.

У смислу чл. 76 Закона о пословном реду у Народној скупштини влада има право да се изјасни, који предлог прелаза на дневни ред прима и о том се предлогу најпре гласа.

Молим Министра г. Кожула, да се изјасни који предлог за дневни ред прима.

Министар грађевина др. Марко Кожул: У име Краљевске владе изјављујем да примам прост прелаз на дневни ред, предложен од стране народног посланика г. Новице Поповића.

Потпретседник Фрањо Маркић: У смислу Закона о пословном реду у Народној скупштини, стављам, господо народни посланици, на гласање предлог г. Новице Поповића, да се преко ове интерпелације пређе на прост дневни ред. Ко је за предлог г. Поповића Новице, да се преко ове интерпелације пређе на прост дневни ред, који је предлог прихваћен и од Краљевске владе, тај нека изволи седети, а ко је против тога предлога, нека изволи устати. (Већина седи). Објављујем да је већина Народне скупштине прихватила предлог г. Новице Поповића, да се преко ове интерпелације пређе на прост дневни ред.

Господо народни посланици, како је време поодмакло, а ми смо исцрпели дневни ред, то закључујем ову седницу, а са вашим пристанком предлагем да се за идућу седницу стави на дневни ред: Продужење у појединостима претреса извештаја Одбора за проучавање предлога трговачког закона. (Прима се).

Са вашим пристанком ову седницу закључујем, а идућу заказујем за 4 часа по подне.

Седница је закључена у 13.30 часова.

